

VRIJEDNOSTI MLADIH DANAS

Sociološko-psihološki i religiozno-pedagoški pristup

Josip BARIČEVIĆ

Posve je razumljivo što se odrasli zanimaju za vrijednosti koje su mladima posebno važne. Jer, vrijednosti bitno obilježavaju naš život. Bez vrijednosti ne bismo mogli živjeti kao ljudska bića. One su prisutne u našim potrebama i željama, u našim unutarnjim stavovima i našem vanjskom ponašanju. Vrijednosti zadiru u sve pore ljudskog života: one se očituju kao ciljevi prema kojima težimo, kao perspektiva na individualnom, komunitarnom i širem društvenom planu, jednom riječju, kao smisao sveukupnog našeg pojedinačnog i zajedničkog života.¹

Vrijednosti današnjih mladih zanimaju nas osobito zato što je tu zapravo riječ o vrlo osjetljivoj pitanju. Riječ je o susretanju i sučeljavanju naših i njihovih vrijednosti, o susretanju i sučeljavanju našeg i njihova shvaćanja i ostvarivanja života. U konačnici, riječ je o njihovoj i našoj sadašnjosti i budućnosti.

Odrasli su oduvijek bili skloni jednostranom ocjenjivanju mladih i pristranom postavljanju prema njima. Tako čitamo u jednom tekstu starom oko 3 000 godina (pronadenom na jednoj klinovim pismom ispisanoj pločici iz Babilona): „Današnji su mladi do dna pokvareni, zli, nereligiozni i lijeni. Oni neće biti nikada kao nekadašnji mladi i bit će nesposobni sačuvati našu civilizaciju.”²

A američki sociolog L. P. Berger 1972. piše: „Svijet odraslih ne samo da je potpuno bespomoćan kad se suočava sa situacijom mladosti, nego izgleda da na tu mladost reagira histeričnom nedosljednošću: jednom se mladost slavi kao neka vrsta mesijanske nade za društvo, drugi se put prokazuje kao zlokobna, subverzivna konspiracija.”³

Takvo se nedovoljno objektivno i nedosljedno postavljanje odraslih prema mladima može, bar djelomično, protumačiti osobito time što mladi svojim shvaćanjem i ostvarivanjem života možda najočitije pokazuju koje se životne vrijednosti postavljaju u pitanje i koji vrijednosni sustavi u određenom društvu doživljavaju duboke promjene.^{3a} – Mi ćemo se, dakako, nastojati čuvati jednostranosti, pri-

1 Usp. Benjamin Čulig – Nenad Fanuko – Velibor Jerbić, *Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih*, Centar društvenih djelatnosti SSOH, Zagreb 1982, str. 9.

2 Citirano prema Odile Dubuisson, *L'acte catechetique*, Centurion, Paris, 1982, str. 58.

3 Citirano prema B. Čulig – N. Fanuko – V. Jerbić, nav. dj., str. 7.

3 a) Usp. Jean-Marie Jaspard, *Va-t-on vers une secularisation de la conscience morale chez les jeunes*, u *Lumen Vitae*, Bruxelles, 4/1985, str. 391.

stranosti i nedosljednosti u svome razmišljanju o vrijednostima današnjih mladih, iako smo svjesni da nam to ne može potpuno uspjeti.

U ovom ću izlaganju najprije pokušati iznijeti neke karakteristične vrijednosti koje današnji mladi u svijetu i u nas smatraju posebno važnima. No, pri tom ću nastojati, bar donekle, pokazati u čemu je i koliko je današnja mladež istodobno slična i drugačija od današnjih odraslih. Nakon toga bih, sasvim kratko, iznio neke sugestije koje se odnose na evangelizaciju i druge oblike pastoralnoga rada s mladima danas.

Pri utvrđivanju karakterističnih vrijednosti mladih o kojima će biti riječ, služio sam se rezultatima nekih novijih i starijih socioloških i psiholoških istraživanja u svijetu i u nas.⁴ Isto sam se tako služio i nadahnjivao nekim interpretacijama tih rezultata sa sociološkog, psihološkog i pastoralno-teološkog stajališta.⁵

I. DANAŠNJI MLADI I VRIJEDNOSTI

Karakteristične vrijednosti današnjih mladih nastojat ćemo utvrditi iznoseći kako se mladi danas postavljaju prema nekim individualnim, društvenim i religioznim vrijednostima. Taj ćemo njihov odnos prema spomenutim vrijednostima uspoređivati s odnosom današnjih odraslih prema istim vrijednostima. Usputno ćemo, ponekad, podsjećati i na razlike i sličnosti mladeži naših osamdesetih godina s nekadašnjom mladom generacijom čije su karakteristične vrijednosti velikim dijelom izbile na vidjelo simbolične 1968. godine, a kojoj su generaciji pripadali mnogi očevi i majke današnje mladeži. Takav će nam komparativan pristup omogućiti da vrijednosti mladih danas sagledamo kao stvarnost koja se odnosi na život u kojemu sudjeluju i mladi i odrasli, život od kojega se sastoji naša zajednička sadašnjost i o kojemu ovisi naša budućnost.

4 Od istraživanja u svijetu najviše sam se služio rezultatima opsežnog međunarodnog istraživanja što ga je, među svim dobnim grupama od 18. godine dalje, 1981. godine provela Evropska grupa za studij vrijednosnih sistema (EVSSG: European Value Systems Study Group) u devet zemalja Evropske ekonomske zajednice: u Ujedinjenom kraljevstvu (V. Britaniji i Sjevernoj Irskoj), Irskoj, SR Njemačkoj, Danskoj, Belgiji, Nizozemskoj, Francuskoj, Italiji i Španjolskoj. To će se istraživanje u ovome izlaganju nazivati *Evropsko istraživanje 1981*. Inače, rezultate sam toga istraživanja preuzimao iz J. Kerkhofs, *Les jeunes et les valeurs en Europe occidentale*, u *Pro mundi vita: Dossiers*, Bruxelles, n° 4/1984, te iz Jean Stoetzcl, *Les valeurs du temps present: une enquete europeenne*, PUF, Paris 1983. – Služio sam se također rezultatima istraživanja što ga je među mladima između 15. i 24. godine te među odraslima i starijima svih dobnih grupa 1982. dala provesti posebna Komisija Evropske ekonomske zajednice u deset evropskih zemalja (u devet već navedenih zemalja i u Grčkoj). To će se istraživanje u daljnjem izlaganju nazivati *Istraživanje Evropske zajednice 1982*. Rezultate toga istraživanja preuzimao sam iz Jean-Francois Tchernia, *Les jeunes europeens*, Commission des communautés europeennes, Bruxelles 1982. – Ostala inozemna i naša istraživanja, kojih sam se rezultatima služio, bit će naznačena u daljnjem tekstu, odnosno u daljnjim bilješkama.

5 Najviše sam se služio i nadahnjivao interpretacijama iz J. Kerkhofs, *Les jeunes et les valeurs en Europe occidentale*, u *Pro mundi vita: Dossiers*, 4/1984. – Ostala će važnija strana i naša literatura, kojom se služio pri interpretaciji biti navedena u daljnjim bilješkama.

1. VELIKA STABILNOST MEĐU GENERACIJAMA S OBZIROM NA MNOGE VRIJEDNOSTI

Rezultati *Evropskog istraživanja 1981.* te rezultati drugih istraživanja u svijetu i u nas upućuju na zaključak da u mnogim područjima vrijednosti postoji *velika stabilnost* među različitim generacijama. To osobito vrijedi za neke vrijednosti s područja obiteljskog života te s područja individualnog i društvenog morala.

Tako se može reći da *obitelj* ostaje i dalje *temeljna vrijednost* za većinu Evropljana svih dobnih skupina. Utvrđeno je isto tako da je *Dekalog* (osobito sedam zapovijedi koje se posebno tiču međuljudskih odnosa) još uvijek *etički temelj* većine mladih i odraslih Evropljana. Među najvažnije vrijednosti svih generacija pripadaju *sloboda, jednakost, poštenje* te *kritičnost* prema autoritetu i tradiciji. No, ni mladi ni odrasli ne pokazuju puno interesa za *politiku*. Čini se da se većina Evropljana, politički gledano, smješta u *centar*. Premda su kritični prema autoritetu i tradiciji, nisu (osim ekstremističkih marginalnih grupa) za *revoluciju*, nego su radije za *evoluciju*. Uglavnom svi žele *mir, zaštitu okoliša, puno zaposlenje*.⁶

Valja reći da su sve te vrijednosti, zajedničke mladim i starijim generacijama Evropljana, sve više *individualno* obojene: sve su više usmjerene prema individualnom samoodređenju i samoostvarenju, prema što punijem *ostvarivanju osobe* kao *pojedince* (to je u mladih, dakako, još naglašenije). Za sve je generacije suvremenih Evropljana jedna od najtemeljnijih vrijednosti *osobna sreća*.⁷

Navodimo *nekoliko primjera* iz nekih istraživanja kao *ilustraciju* (potvrdu) za iznesene tvrdnje o stabilnosti nekih vrijednosti među generacijama.

Primjer iz Evropskog istraživanja 1981.⁸

Riječ je o poželjnim i manje poželjnim promjenama u društvu, za koje se predviđa da bi se mogle dogoditi u dogledno vrijeme.

Osobito poželjnima i mladi i odrasli smatraju ove *promjene*:

- da se više važnosti daje obiteljskom životu;
- da se više interesa posvećuje individualnom razvitku osobe;
- da se uspije uspostaviti jednostavniji i prirodniji način života.

Mladi i odrasli isto tako relativno *visoko*, kao poželjne, *rangiraju* ove *promjene*.

- da se manje važnosti pridaje novcu i materijalnim dobrima;
- da se više poštuje autoritet;
- da se više brige posvećuje razvitku novih tehnologija.

Najmanje poželjnom (ali još uvijek dosta poželjnom) mladi i odrasli smatraju *promjenu*: da posao zauzima manje mjesta u životu.

Primjer iz Istraživanja Evropske zajednice 1982.⁹

Tu je riječ o „*velikim stvarima*“ za koje se danas isplati *riskirati* i *žrtvovati*.

6 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 25–26.

7 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 26. – Usp. također J. Stoetzel, *Les valeurs du temps présent. une enquete européenne*, PUF, Paris, 1983, str. 292.

8 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 5–6. – Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 255.

9 Usp. ibidem – Usp. također J. – F. Tchernia, *Les jeunes Européens*, Commission des communautés européennes, Bruxelles, 1982, str. 79.

U tom pogledu također postoji veliko slaganje između mladih i odraslih. Među takvim „velikim stvarima“ *osobita se važnost* pridaje:

- miru (65 % mladih između 15 i 24 god. i 67 % odraslih iznad 25 godina);
- ljudskim pravima (51 % : 44 %)
- individualnoj slobodi (44 % : 39 %);
- borbi protiv bijede (37 % : 41 %);
- zaštiti prirode (37 % : 35 %);

Manje se važnosti pridaje:

- jednakosti spolova (22 % : 15 %);
- obrani domovine (18 % : 24 %);
- religioznoj vjcri (svega 10 % : 18 %)*

Najmanja se važnost pridaje: revoluciji (5 % : 2 %).

Treći primjer: iz Evropskog istraživanja 1981.¹⁰

Radi se o *shvaćanju braka*, u kojemu također postoji, bar djelomično, veliko slaganje između mladih i odraslih (o razlikama u tom pogledu bit će riječi kasnije).

Na postavljeno pitanje o *faktorima* koji utječu na *uspjeh u braku*, mladi i odrasli neke faktore smatraju vrlo važnima, neke važnima, neke manje važnima.

Vrlo važni bili bi ovi *faktori* (bez znatnijih razlika među dobnim skupinama):

- uzajamno poštovanje (nešto više rangirano kod odraslih i kod djevojaka);
- vjernost (isto tako nešto više rangirano kod odraslih i kod djevojaka);
- tolerancija i razumijevanje (nešto manje rangirano kod mladića);
- seksualno slaganje (nešto više rangirano kod mladih);
- imati djece (tim važnije što je dob viša i nešto važnije kod djevojaka);
- isti ukusi i interesi (nešto važnije kod odraslih i djevojaka).

Važni faktori (isto tako bez znatnijih razlika, osim u pogledu religioznosti):

- dobar stan (nešto važnije kod odraslih);
- neovisnost o svekrvi i svekru, odnosno o tastu i punici (nešto važnije za odrasle i djevojke odnosno mlade žene);
- dostatni prihodi (ipak važnije za odrasle);
- obostrano sudjelovanje u kućnim poslovima (to je važnije, naravno, za djevojke odnosno za mlade žene).

Manje važni faktori (tim manje što je dob mlađa):

- isto socijalno podrijetlo (nešto veća razlika između mladih i odraslih);
- ista religiozna uvjerenja (najveća razlika između mladih i odraslih);
- ista politička orijentacija (nešto važnije za odrasle).

Zanimljivo je, svakako, da su *za mlade*, s obzirom na uspjeh u braku *najmanje važna politička orijentacija i religiozna uvjerenja*.

Četvrti primjer: također iz Evropskog istraživanja 1981.¹¹

Postoji relativno veliko slaganje između mladih i odraslih i s obzirom na mišljenje o *razlozima* koji bi opravdali *rastavu braka*.

Slazu se mladi i odrasli glede ovih razloga:

- nasilje jednoga od supruge;
- trajna nevjernost jednoga od supruge.

10 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 7. – Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 141.

11 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 8. – Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 142.

Mladi ipak *više* od odraslih inzistiraju na prestanku ljubavi u jednoga od supruge.

Peti primjer: isto tako iz Evropskog istraživanja 1981.¹²

Tu se radi o *kvalitetama* koje bi *roditelji* trebali *razvijati u djece* (između 17 predloženih kvaliteta trebalo je izabrati 5).

Slažu se mladi i odrasli u najvišem rangiranju ovih kvaliteta:

- poštenje;
- tolerancija i poštivanje drugih;
- dobro ponašanje;
- osjećaj odgovornosti.

Međutim, *mladi više važnosti* pridaju:

- imaginaciji;
- određenosti i ustrajnosti.

Odrasli pak više inzistiraju na:

- religioznoj vjeri;
- štedljivosti i nerasipanju.

2. RAZLIKE IZMEĐU MLADIH I ODRASLIH S OBZIROM NA VRIJEDNOSTI

U značajnu *stabilnost* među generacijama s obzirom na mnoge vrijednosti, u suvremenim su istraživanjima utvrđene i *znatne razlike* između mladih i odraslih u postavljanju prema nekim vrijednostima. Najočitiye su razlike na području nekih aspekata življenja *seksualnosti* i odnosa u *obitelji*, na području *morale permisivnosti* te na području *religioznosti* i *odnosa prema Crkvi*. Čini se da su današnji mladi na tim i nekim drugima područjima sve skloniji stanovitom *individualizmu*. No, isto se tako čini da su današnji mladi osjetljiviji od odraslih i za neke pozitivne vidove naglašavanja *vrijednosti osobe* na spomenutim područjima života.¹³

Navedene tvrdnje o *razlikama* između mladih i odraslih u postavljanju prema vrijednostima *ilustrirat* ćemo *primjerima* iz *Evropskog istraživanja 1981*.

Velika većina mladih (njih oko 2/3) smatra da *brak* nije zastarjela institucija, ali oni veću važnost pridaju *seksualnom slaganju* negoli prisutnosti djece koja se rađaju iz braka. *Stariji* pak veću važnost pridaju prisutnosti *djece*. No, valja napomenuti da se i jedna i druga dimenzija braka (seksualnost i djeca) relativno visoko vrednuju, samo se mladi i odrasli razlikuju po obrnutom davanju prednosti tim dvjema dimenzijama. — Iz toga bismo mogli zaključiti da se shvaćanje braka i obitelji kao institucije mijenja. I seksualnost i djeca sve se više smatraju važnim sastavnicama uspjelog braka, samo što mladi seksualnost više ističu kao sredstvo kvali-

12 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 8. — Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 40.

13 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 26. — Usp. također Jože Bajzek, *Vrednote danasnjih mladih*, u *Obnovljeni život*, Zagreb, 6/1985, str. 493 ss i 510. Autor toga priloga donosi i tu-mači rezultate jednog istraživanja u Sloveniji (1982), koje obuhvaća vjeronaučne grupe mladih iz svih slovenskih župa (uzorak obuhvaća populaciju mladih između 15 i 25 godina). Na temelju dobivenih rezultata, autor ističe da je u današnjih mladih „zabrinjavajuća odsutnost visokih ideala kao: sloboda, solidarnost, mir, čovjekovo oslobođenje, jednakost i slično“ te da su skloni zatvaranju u „privatnost“ i „subjektivizam“. Autor ipak zaključuje da ne zna „ima li današnja omladina više ili manje ideala“ i je li „bolja ili lošija od jučerašnje“.

netnog međuosobnog komuniciranja i kao stvarnost koju više vezuju uz osobnu sreću, negoli uz brak i obitelj kao takve (kao institucije).¹⁴

Jedan *drugi primjer* (iz istog Evropskog istraživanja 1981) ukazuje na sličnu tendenciju stanovitog *individualizma* današnjih mladih, i to u *odnosu prema roditeljima*. Velik je, naime, postotak mladih odgovorio da bi se složili s mišljenjem da nismo dužni poštivati i ljubiti roditelje ako to ne zaslužuju svojim ponašanjem. Taj je postotak kod mladih znatno viši negoli postotak kod starijih ispitanika između 65–74 godine (42 % : 17 %).¹⁵

S obzirom na moralnu permisivnost, *mladi* su izrazito *permisivniji* od starijih. Najveća se razlika između mladih (18–24 god) i starijih (65–74 god.) u moralnoj permisivnosti očituje na području *seksualnosti* (opravdavanje seksualnih iskustava među maloljetnicima, rastave braka i pobačaja), na području ponašanja u vezi s *građanskim obvezama* (fiskalne prevare, švercanje u javnom prometu, kupovanje ukradene robe) te u odnosu prema *drogiranju*. — Ipak, pri interpretaciji podataka o izrazitijoj permisivnosti u mladih valja se čuvati prebrzih zaključaka. Tako treba imati na umu da često postoji značajna razlika između onoga što se kaže i onoga što se čini (na primjer, netko može biti protiv pobačaja, ali mu, pritisnut okolnostima, svejedno pribjegava; i obratno, netko može biti za liberalizaciju zakonodavstva o pobačaju, ali mu nikada osobno ne bi pribjegao). Osim toga, valja imati na umu da su *mladi* vrlo vjerojatno *permisivniji* u *načelu*, a *stariji* su permisivniji u *praksi*.¹⁶

O razlikama između mladih i odraslih u vrijednostima na području *religioznosti* i *odnosa prema Crkvi*, bit će riječi u sljedećoj točki (o mladima i kršćanstvu).

Ovdje bih još samo iznio nekoliko napomena o očitovanju sve naglašenijeg *subjektivizma* i *individualizma* u današnjih mladih, odnosno o tezi da se u današnjih mladih razvija stanovit *individualistički narcizam*. Taj bi se narcizam mladih očitovao, na primjer, u njihovoj sve većoj moralnoj permisivnosti te u traženju prvenstveno *osobne sreće* i *sigurnosti*, a *izbjegavanju angažmana* na dulji rok. — U vezi s time valja najprije reći da se takve sklonosti u mladih danas ne mogu zanijekati. No, valja se čuvati jednostrane interpretacije te činjenice. Ne može se sve prebaciti na individualizam i narcizam mladih, osobito ne onakav za koji bi isključivo oni bili „krivi”. Tako je utvrđeno da je sve veća *permisivnost* današnjih mladih povezana, bar djelomično, sa sve *manjom zahtjevnosću roditelja* (mladi od roditelja traže da u odgoju djece više važnosti pridaju određenosti i ustrajnosti; osim toga, velik postotak mladih izjavljuje da im roditelji nisu bili strogi). Ne bismo li se stoga mogli pitati, ne „*demisioniraju*” li mnogi današnji *roditelji* od svoje odgojne uloge?¹⁷

14 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 10–11. — Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 141.

15 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 12.

16 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 13–14. — Usp. također J. Stoetzel, nav. dj. str. 30–34 i 41.

17 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj. str. 8, 12 i 15. — Usp. također tri priloga o mladenačkim vrijednostima u časopisu *Le Supplement*, n° 150, octobre 1984: Tony Anatrella, *Adolescence, postadolescence, vie sociale* (str. 7–46), Jean Rousselet, *Societe en crise et transmission du savoir a tous les jeunes* (str. 47–64) i Guy Avanzini, *La relation educative aujourd'hui* (str. 65–84). U tim se priložima, među ostalim, ističe opasnost „nestajanja” odraslih, opa-

U traženju uzroka spomenutih individualističkih i narcističkih sklonosti suvremene mlade generacije, treba se također pitati nisu li one, velikim dijelom, *posljedica*, značajnih *negativnih aspekata današnjega svijeta*, kojih su mnogi mladi vrlo svjesni. Tu su, na primjer, trka u naoružanju, veliki postotak nezaposlenih, socijalno raslojavanje, raspadanje mnogih obitelji, sve proširenija duhovna praznina i dezorijentacija s obzirom na velika pitanja o smislu života. Neki stoga misle da je bijeg mnogih današnjih mladih u *individualizam* i u nezasitno traženje *neposredno dohvatljivih osobnih iskustava* (npr., u seksualnosti, alkoholu, drogiranju, plesu, glazbi, sportu i u drugim oblicima zabave, pa i u nekim oblicima religioznog doživljavanja), zapravo njihova stanovita *samoobrana* od vrlo kompleksnih društvenih struktura i sistema koje sve bolje upoznajemo, ali se čini da sve više izmiču našoj kontroli i reguliranju.¹⁸

Da bismo što objektivnije mogli osvjetliti slojevito i višestruko značenje sklonosti današnjih mladih naglašavanju *individualnog razvitka osobe*, pa i sklonosti *narcističkom individualizmu* valja istaknuti i jedan *pozitivniji vid* te činjenice. U komparativnim je evropskim istraživanjima između 1970. i 1982., naime, konstatirano da *mladi* između 15. i 24. godine u znatno višem postotku traže „*post-materijalističke*” vrijednosti negoli odrasli od 35. godine dalje (odnos oko 20 % : 7 %). Stariji pak znatno više traže „*materijalističke*” vrijednosti (oko 42 % : 20 %).¹⁹

Nazivi „*materijalističke*” i „*post-materijalističke*” vrijednosti vrlo se često upotrebljavaju u ispitivanjima javnoga mnijenja već dvadesetak godina. „*Materijalističke*” bi vrijednosti bile vrijednosti vezane uz životni opstanak i materijalnu sigurnost (npr. „čuvanje javnoga reda”, „borba protiv povišenja cijena”). „*Post-materijalističke*” bi vrijednosti bile one koje se odnose na pripadanje (zajedništvo), razvitak osobe i na kvalitetu života (npr. „garancija slobode osobnog izražavanja”).²⁰

No, valja reći da je *većina mladih* ipak za „*mješovite*” vrijednosti (njih oko 55 %). Odraslih je pak za „*mješovite*” vrijednosti oko 45 %. I to valja imati na umu da ne bismo s druge strane pretjerali u interpretaciji navedenih činjenica.²¹

snost da se „odgojna relacija” svodi na „alibi koji (odraslima, odgojiteljima) omogućuje da se povode za željama adolescenata” (usp. Jean-Paul Durand, uvodna riječ, str. 3–4). Riječ je zapravo o tome da odgojitelj mora postati odrasla osoba koja će biti sposobna poticati proces inicijacije svojih odgajnika. Kriza današnjih mladih velikim je dijelom kriza odraslih s kojima se mladi teško mogu identificirati, jer odrasli teško prihvaćaju vlastitu ulogu. To bismo drugačije mogli i ovako izraziti: kriza današnjih mladih u znatnoj je mjeri odraz krize „obreda” inicijacije u današnjem društvu. Današnji mladi, naime, u svome odgoju vrlo često nemaju prilike identificirati se sa svojim „očevima” koji bi im pomogli da se „odvoje” od svoga djetinjstva te da „uđu” u svijet odraslih. Odgojitelji koji „podilaze” željama mladih, ne vodeći istodobno brigu o poticanju spontanosti u mladima ali i o prihvaćanju obaveza koje su često u suprotnosti s njihovim spontanima željama, ne vrše dobro svoju odgojiteljsku ulogu.

18 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 12.

19 Usp. J.–F. Tchernia, *Les jeunes europeens*, str. 76–78 i 175.

20 Usp. ibidem.

21 Usp. ibidem.

3. MLADI I KRŠĆANSTVO

Za nas je na ovome Tjednu – u okviru glavne teme „*Navještaj vjere mladima*” – posebno važno *pitanje* kako se današnja mlada generacija postavlja prema *kršćanstvu*, odnosno prema *kršćanskim vrijednostima*.

Na to ćemo pitanje nastojati dati bar neke elemente odgovora, i to iznoseći i interpretirajući podatke iz nekih novijih istraživanja u svijetu i u nas. Pri tom ćemo se usredotočiti na ove aspekte toga pitanja:

- Mladi i religioznost (religioznost pretežno kao osjećaj i osobno uvjerenje)
- Mladi i pripadnost Crkvi (ili drugoj religijskoj instituciji)
- Mladi i religiozno prakticiranje
- Mladi i kršćanska vjera (kršćanska vjera u svojoj specifičnosti).

a) *Mladi i religioznost*

Na temelju istraživanja općenito se može reći:

- što je dob ispitanika mlađa, veći je postotak onih koji izjavljuju da su nereligiozni; dakle, *mlađi su nereligiozniji* od starijih;
- *muškarci* su u svim dobima *nereligiozniji* od žena;
- neki *životni „prijelazi”* odraslijih mladih (između 18 i 25 godina) najvjerojatnije *negativno* utječu na religioznost (npr. izlazak iz roditeljskog doma, traženje zaposlenja, ulazak u brak, život dvoje mladih u izvanbračnim odnosima).

Donosimo *nekoliko primjera* koji ilustriraju odnosno potvrđuju navedene tvrdnje.

U *Evropskom istraživanju 1981.* utvrđeno je da je *religioznih* među *mladima* između 18 – 24 godine svega 40 % *muških* i 50 % *ženskih*. Međutim, među ispitanicima *starijim od 75 godina*, religioznih je *muškaraca* 74 %, a *ženskih* je 90 %. Inače *evropski je prosjek* religioznih 63 %. – Isto je tako među *mladima najveći broj* onih koji se ubrajaju među *uvjerenе ateiste* i onih koji *ne znaju* kamo bi se smjestili.²²

Ovdje ipak valja navesti jednu napomenu u vezi s iznesenim postocima. Oni su dobiveni na pitanje „*smatraju li se religioznima*”. Međutim, u istom istraživanju na pitanje „*vjerujete li u Boga*”, postoci su s obzirom na mlade znatno viši (57 % *muških* i 66 % *ženskih*). Ipak, taj podatak ne treba (za religiozne) biti previše „*utješan*”, jer svega oko 23 % mladih izjavljuje da vjeruju u „*osobnoga Boga*”.²³

Što bismo mogli reći o religioznosti *naših mladih* prema *istraživanjima kod nas*? O tome ćemo navesti neke podatke iz istraživanja provedenima u različitim dijelovima naše zemlje.

Prema jednom istraživanju u *Sloveniji 1983.*, *mladih* bi do 25 godina bilo 38 % *religioznih* i 41,4 % *nereligioznih*. *Starijih* od 60 godina i više bilo bi *religioznih* 64,7 %, *nereligioznih* 27,1 %. – *Prosjek* svih dobi u Sloveniji bio bi ovaj: religioz-

22 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 18–19

23 Usp. nav. dj., str. 18.

nih 47,7 %, nereligioznih 38,4 %, neopredijeljenih 11,4 % i onih koji ne mogu odgovoriti 2,3 %.²⁴

Prema istraživanju u *Zagrebačkoj regiji 1983.*, mladih bi (19–27 god.) religioznih bilo svega 27 %, nereligioznih 52 %, neopredijeljenih 22 %. – U *Splitskoj regiji* ustanovljeno je, u istraživanju 1985., da među mladima (srednjoškolcima) ima 50 % religioznih.²⁵

Prema jednom istraživanju u *Vojvodini 1982.*, mladih bi (srednjoškolaca četvrtoškolaca) religioznih („onih koji vjeruju u Boga“) bilo svega 8 %, nereligioznih 69 %, a neodlučnih i onih koji ne žele odgovoriti ukupno 22 %. – Za Vojvodinu bi, inače, prosjek nereligioznih svih dobi u istraživanjima iz 1974. i 1984. godine bio isti: 58,9 %.²⁶

Može se, svakako, postaviti pitanje o *objektivnosti* dobivenih rezultata o religioznosti mladih i odraslih kod nas. To pitanje nije strano ni našim sociolozima religije marksističke orijentacije. No, preko tih rezultata ipak ne bi trebalo olako prelaziti, osobito ne preko onih za koje se može pretpostaviti i utvrditi da su provodena i interpretirana stručno, vodeći računa o okolnostima koje otežavaju utvrđivanje objektivnih rezultata (npr. stanovit strah, konformizam i sl.).²⁷

Meni se čini da bi se o prosjeku religioznosti i nereligioznosti mladih u Jugoslaviji moglo reći ono što o tome kaže naš sociolog Esad Ćimić u svojoj knjizi „Drama ateizacije“: otprilike 1/3 mladih je religiozna, 1/3 ateistički usmjerena, 1/3 indiferentna je i prema religiji i prema ateizmu (dakako, imajući na umu sve nijanse u prijelazima između te tri kategorije).²⁸ No, očito je da u pojedinim našim krajevima ima velikih razlika s obzirom na religioznost i nereligioznost mladih (npr. u gradskim i seoskim sredinama, u krajevima izrazito jake katoličke tradicije). Tako bi se moglo reći da je u nekim našim krajevima postotak religioznih među mladima vjerojatno ispod 30 %, a u nekim je krajevima vjerojatno iznad 50 %. Među stanovništvom Jugoslavije koje je bilo katoličko (bar po krštenju) prosjek je religioznih među mladima vjerojatno isti kao i u Evropi, ili nešto viši (u Evropi taj prosjek iznosi 45 % prema istraživanju 1981. i 49 % prema istraživanju 1982.).²⁹

24 Usp. Zdenko Roter, *(Ne)religiozni Slovenci*, u *Kultura* 'Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, Beograd, 1984, br. 65–66–67, str. 372–373.

25 Usp. Marko Kerševan, *(Ne)religioznost mladih u Sloveniji*, u *Teorija in praksa*, Ljubljana, 22, br. 6/1985, str. 642.

26 Usp. ibidem. – Usp. također Sergej Flere, *Religija i religioznost u jugoslovenskom društvu*, u *Kultura*, 1984, br. 65–66–67, str. 398.

27 Na utjecaj konformizma i nekih drugih činitelja i okolnosti u starijim i novijim istraživanjima upozorava sociolog Sergej Flere u navedenom prilogu (str. 397–399).

28 Usp. Esad Ćimić, *Drama ateizacije*, NIRO „Mladost“, Beograd, ³1984, str. 134.

29 U evropskim je i u našim istraživanjima utvrđeno da je među pretežno katoličkim stanovništvom veći postotak religioznih. O tome usp. J. Stoetzel, *Les valeurs du temps present: une enquete europeenne*, str. 112–114. Usp. također S. Flere, *Religija i religioznost u jugoslovenskom društvu*, u *Kultura*, 1984, br. 65–66–67, str. 396–397. S. Flere ističe, pozivajući se na istraživanja E. Ćimića u Hercegovini te na vlastita i Pantićeva istraživanja u Vojvodini, da je proces ateizacije u pravoslavnim sredinama mnogo izraženiji nego u katoličkim pa i u islamskim sredinama. Tu činjenicu Flere tumači povijesnim činiteljima, većom prilagodljivošću nekih konfesionalnih zajednica te specifičnošću njihove „unutrašnje duhovne jezgre“. – O religioznosti pojedinih dobnih grupa u Evropi vidi J. Kerkhofs, nav. dj., str. 18–19 te J.–F. Tchernia, nav. dj., str. 67–70.

Prema sociološkim istraživanjima u nas, *mladi iz Jugoslavije* pripadali bi među *najnereligioznije* mlade u *Evropi*. Najnereligiozniji bili bi u Njemačkoj, V. Britaniji, Danskoj i Francuskoj (otprilike između 36 % i 44 %), a najreligiozniji u Italiji (oko 75 %) te u Grčkoj, Irskoj i Luksemburgu (između 56 % i 60 %). Nizozemska i Belgija nalazile bi se u sredini po religioznosti mladih (između 49 % i 53 %).³⁰

Naši sociolozi tvrde – na temelju starijih i novijih istraživanja – da je *kod nas* između *pedesetih* i *sedamdesetih godina* (otprilike do 1975–1978) postojao opći *trend opadanja religioznosti* (i vezanosti uz Crkvu) kod mladih i odraslih. Međutim, *osamdesetih je godina* (počevši od 1978) taj *pad zaustavljen*, a u nekim se krajevima pojavljuje i *lagani rast religioznosti*. U tom bi pogledu situacija u Jugoslaviji bila različita od situacije u Zapadnoj Evropi gdje se još uvijek opaža pad religioznosti (osobito vjere u osobnoga Boga). Ako je ta konstatacija točna, mogli bismo se s pravom pitati o *uzrocima* te pojave. Neki naši sociolozi pokušavaju odgovoriti na to pitanje, tražeći uzroke prvotno u dubokoj krizi suvremenoga društva. No, osobno mislim da u traženju uzroka tako kompleksne pojave valja uzeti u obzir i činjenicu da su upravo posljednjih petnaestak godina u našoj Crkvi poduzete važne inicijative na području temeljite obnove religioznog odgoja i kateheze. Ne smatram da bi bilo moguće utvrditi u kolikoj je mjeri ta obnova utjecala na zaustavljanje opadanja religioznosti te na njezin lagani rast kod nas, ali isto tako ne smatram da se ona smije previdjeti.³¹

Uspoređujući *religioznost mladih* i odraslih *u nas* s religioznošću mladih i odraslih u *Zapadnoj Evropi*, kratko možemo reći:

- prosjek svih religioznih u Jugoslaviji mogao bi se kretati nešto iznad 60 % (slično kao i u Zapadnoj Evropi, odnosno nešto manje nego u Zapadnoj Evropi gdje prema nekim podacima prosjek iznosi 63 %);
- prosjek religioznih među mladima u Jugoslaviji mogao bi biti oko 35 %, dok taj prosjek u Zapadnoj Evropi iznosi oko 45 %;
- prosjek religioznih mladih među stanovništvom katoličke tradicije u nas mogao bi iznositi iznad 45 %, tj. nešto više nego u Zapadnoj Evropi gdje se taj prosjek kreće oko 45 %.

Pojednostavljeno bismo mogli reći da su u *Jugoslaviji mladi* u prosjeku *nereligiozniji* od mladih u *Zapadnoj Evropi*. U našim *krajevima katoličke tradicije* u pro-

30 O religioznosti među mladima u deset evropskih zemalja vidi podatke, dobivene u *Istrazivanju Evropske zajednice 1982*, u J.–F. Tchernihā, *Les jeunes europeens*, str. 67–70.

31 Od naših sociologa religije, koji iznose navedene tvrdnje i koji tumače pojavu zaustavljanja pada religioznosti i pojavu njezina laganog rasta kod nas, ovdje posebno spominjemo Srđana Vrcana i Sergeja Flerea. O tome vidi njihove priloge: Srđan Vrcan, *Omladina, religija i crkva ovdje i danas*, u *Socijalizam*. Časopis Saveza komunista Jugoslavije, 2/1985 (osobito str. 268–269). i Sergej Flere, nav. dj. (osobito str. 396–402). U vezi s time usp. također: Zdenko Roter, nav. dj., i Marko Kerševan, nav. dj. – Od naših sociologa religije marksističke orijentacije najtemeljitiju i vrlo poticajnu interpretaciju pojave stanovite revitalizacije religije u nas i u svijetu iznio je Srđan Vrcan u svojoj najnovijoj knjizi *Od krize religije k religiji krize*, Školska knjiga, Zagreb, 1986. (ovaj bibliografski podatak unesen je naknadno, jer knjiga još nije bila izašla do održavanja Teološko-pastoralnog tjedna 1986).

sjeku su *slični* mladima Zapadne Evrope ili *nešto religiozniji* od njih. Odrasli i stariji kod nas su u prosjeku nešto nereligiozniji.³²

S obzirom na *utjecaj životnih „prijelaza“* na religioznost *mladih* (između 18 i 25 godina), u *Evropskom istraživanju 1981.* utvrđeno je da su *religiozniji* oni *mladi* ljudi koji su se uspješno *uključili* u neku *instituciju* (školu, obitelj, profesionalni život, brak):

- najveći je postotak religioznih među mladima koji se još školuju i žive s roditeljima (53 %);
- zatim slijede oni koji su se već zaposlili i žive s roditeljima (52 %);
- manji je postotak religioznih među mladima koji traže posao i žive s roditeljima (44 %);
- najmanji je postotak religioznih među onima koji žive sami, u kohabitaciji ili izvanbračnoj vezi (30 %).³³

Slično bi se moglo ustvrditi, na temelju neposrednih zapažanja pastoralnih djelatnika, i za *naše mlade*.

b) *Mladi i pripadnost Crkvi*³⁴

Evropska istraživanja pokazuju da se *najfrapantnije promjene* među svim dobnim grupama, osobito među mladima – osim na području *seksualnosti* i na području *religioznog prakticiranja* – događaju na području *pripadnosti Crkvi* (po slobodnoj osobnoj odluci). Međutim, *najniži postotak* onih koji se smatraju pripadnicima Crkve nije utvrđen među mladima između 18–25 godina, nego među *mladim odraslima* između 25–34 godine.

Prema *Evropskom istraživanju 1981.*, ukupno 87.5 % *ispitanika* izjavljuje da pripada nekoj *kršćanskoj Crkvi* ili nekoj drugoj religiji (od toga ima 57.3 % katolika,

32 Procjena o prosjeku religioznosti i nereligioznosti mladih, odraslih i starijih osoba u svijetu i u nas, temelji se na rezultatima evropskih i naših istraživanja, što ih donose već navedeni strani i naši autori. Tvrdnju da su odrasli i stariji kod nas u prosjeku nešto nereligiozniji nego u Zapadnoj Evropi, temeljim na pretpostavci da su kod nas neke grupe odraslih i starijih građana (npr. članovi SK, mnogi borci NOB, aktivno osoblje JNA, i dr.) izrazito ateizirane. U vezi s time usp. S. Flere, nav. dj., str. 398–399. i M. Kerševan, nav. dj., str. 636–637.

33 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 19, i J.–F. Tchernia, nav. dj., str. 70.

34 Ovdje se pripadnost Crkvi (ili nekoj drugoj religijskoj instituciji) uzima u smislu izričitog osobnog prihvaćanja te pripadnosti, bez ulaženja u važna pitanja o sadržaju i različitim stupnjevima te pripadnosti. Od naših mladih teologa pitanjem pripadnosti Crkvi odnosno pitanjem stupnjevitosti posebno se bavi Josip Baloban u svojoj doktorskoj disertaciji *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft. Analyse der gegenwärtigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb (Nordkroatien) unter besonderer Berücksichtigung der distanzierteren Kirchlichkeit (Kirchlichkeit innerhalb der konkreten sozialistischen und selbstverwaltenden jugoslawischen Gesellschaft)*, Benziger Verlag, Zürich, Einsiedeln, Köln, 1982. Ta pitanja dolaze do izražaja i u drugim radovima istoga autora: *Stupnjevitost crkvenost kao primarni izazov za Crkvu u Hrvatskoj*, u *Svesci*, KS, Zagreb, 1985, br. 57, str. 81–91; *Perspektive katehizacije mladeži kod nas*, u *Kateheza*, KSC, Zagreb, 4/1984, str. 27–36. – Pitanjem religijske pripadnosti od naših se sociologa marksističke orijentacije posebno bavi Štefica Bahtijarević u svojoj knjizi *Religijsko pripadanje u uvjetima sekularizacije društva*, Zagreb, 1975.

26 % protestanata, 2 % reformiranih i 2,3 % pripadnika nekršćanskih religija). Onih koji ne pripadaju ni jednoj religiji ima 12 %. — Među *najmlađim muškim* ispitanicima (18–24 god.) ima ukupno 77 % onih koji se priznaju pripadnicima neke kršćanske Crkve (ženskih ima 80 %). — Među *najstarijima muškima* (više od 75 god.) ima 83 % pripadnika Crkve (ženskih ima 96 %). — Najmanji je postotak onih koji se smatraju pripadnicima Crkve, kako smo već istaknuli, među *mlađim odraslima* između 25–34 godine (72 % među muškima i 80 % među ženscima).³⁵

Možemo stoga reći da se od Crkve znato udaljuju mladi do 25. godine, da se najviše udaljuju mladi odrasli oko 30. godine te da se udaljšavanje počinje smanjivati oko 40. godine. Ta je činjenica, razumljivo, posebno važna za razmišljanje i za djelovanje u vezi s evangelizacijom i cjelokupnim pastoralom obitelji i mladih.

Iz naših se socioloških istraživanja ne može pouzdano zaključiti koliki bi postotak *naših mladih i odraslih* priznavao svoju pripadnost Crkvi odnosno nekoj religijskoj instituciji. No, mislim da bi za *katolički dio stanovništva* postoci za pojedine dobne grupe mogli biti *slični* kao i oni u *Evropi*, a možda i *nešto viši*. Tako bi se moglo reći da se među katoličkim stanovništvom oko 85 % mladih (do 25 godina) smatra pripadnicima Crkve. Isti je postotak (*oko 85 %*) pripadnika Crkve vjerojatno i među *starijima* (iznad 60 godina, tj. nakon ulaska u mirovinu). Za *odrasle* između 25 i 60 godina možda bi se moglo reći da pripadnost Crkvi prihvaća bar 75–80 % katolika (katolika po krštenju).³⁶

Što se tiče pojačane *tendencije distanciranja i odvajanja od Crkve* između 25. i 40. godine, mislim da je u nas situacija *slična* onoj u *Evropi*. Na to ukazuju, bar indirektno, naša sociološka istraživanja o religioznosti, a to se može zaključiti i iz neposrednog uvida u život i djelovanje naših župskih zajednica. Uzroci su takve tendencije sigurno višestruki (npr. veća osjetljivost u toj dobi za autonomijom na svim područjima života i djelovanja, veća zaokupljenost profesionalnim, društvenim i obiteljskim angažmanom, i sl.). Kod nas u mnogim slučajevima na to utječe, najvjerojatnije, i uvjerenje da religioznost i pripadnost Crkvi mogu biti zapreka afirmaciji u profesionalnom i društvenom angažmanu.

I kod nas i u *Evropi* očita je činjenica da ima *više „pripadnika“ Crkvi nego „religioznih“*. To je posve razumljivo. U nas, osim tradicijsko-kulturnih razloga, za osjećaj pripadnosti Crkvi ima posebnu važnu ulogu i nacionalnost.

Bilo bi svakako zanimljivo znati *kako* današnji mladi i odrasli *shvaćaju* svoju pripadnost Crkvi. U vezi s time ovdje navodimo samo jedan podatak dobiven u Evropskom istraživanju 1981. Na pitanje o tome je li samo „*jedna vjera prava*“, pozitivno je odgovorilo svega 15 % ispitanika mladih od 35 godina i svega 20 % ispitanika između 35–65 godina. Iako se valja čuvati da iz toga podatka ne zaključimo

35 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 17. — usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 89 ss i str. 112 ss.

36 O prosjeku mladih, odraslih i starijih pripadnika Katoličke Crkve u Jugoslaviji može se, bar približno, zaključiti na temelju neposrednog uvida u statističke podatke u katoličkim župama te iz podataka u šematizmima naše Crkve. Usp., na primjer, podatke o Crkvi u Jugoslaviji u *Letopis Crkve na Slovenskem 1985*, Nadškofijski ordinariat u Ljubljani, Ljubljana, 1985, str. 17–18. — Usp. također bilješke 31 i 32.

previše, ipak je očito da on ukazuje na velike promjene u shvaćanju (i prihvaćanju?) izreke „extra Ecclesiam nulla salus“.³⁷

c) Mladi i religiozno prakticiranje

Na temelju *evropskih istraživanja*, o religioznom *practiciranju* općenito se može reći:

- u Zapadnoj Evropi, redovito (nedjeljno) prakticiranje i dalje opada;
- najmanje prakticiraju mladi odrasli (25–34 god.) i mladi (18–24 god.); to vrijedi osobito za gradske sredine;
- protestanti prakticiraju manje nego katolici;
- muškarci prakticiraju manje od žena;
- zaposlene žene prakticiraju manje od onih koje nisu zaposlene.

Kod nas se u novijim istraživanjima opaža *zaustavljanje opadanja* i blagi *rast* religioznog prakticiranja.

Donosimo *nekoliko primjera* iz evropskih i naših istraživanja kao ilustraciju i potvrdu za te tvrdnje.

Practiciranje prema dobnim skupinama (Evropsko istraživanje 1981)³⁸

	Evr. prosjek	18–24	25–34	55–64	65–74
Practiciraju jednom tjedno	25 %	12 % m. 18 % ž.	9 % m. 19 % ž.	23 % m. 38 % ž.	30 % m. 43 % ž.
Practiciraju jednom mjesečno	37 %	21 % m. 29 % ž.	18 % m. 32 % ž.	33 % m. 51 % ž.	42 % m. 55 % ž.

Postoci onih koji nikada ne prakticiraju u pojedinim evropskim zemljama (Evropsko istraživanje 1981)³⁹

Dob	Franc.	Niz.	Belg.	Španj.	V. Brit.	Njem.	Ital.	Danska	Irska	Ulster
18–24	63 %	44 %	41 %	39 %	59 %	31 %	26 %	53 %	8 %	20 %
25–34	72 %	52 %	38 %	39 %	54 %	28 %	31 %	52 %	5 %	16 %
55–64	50 %	30 %	34 %	16 %	36 %	22 %	22 %	36 %	2 %	5 %

O religioznom prakticiranju kod nas (Slovenija: SMJ 1978)⁴⁰

	18–25	25–30	31–40	41–50	51–64	64 +	ukupno
Redovito	12 %	11 %	15 %	17 %	23 %	25 %	17 %
Ponekad	25 %	27 %	27 %	31 %	29 %	35 %	28 %
Nikada	63 %	62 %	58 %	52 %	48 %	40 %	54 %

37 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 17.

38 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 18. – Usp. također J. Stoetzel, nav. dj., str. 96 s., 120.

39 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 23.

40 Usp. Marko Kerševan, *(Ne)religioznost mladih v Sloveniji*, u *Teorija in praksa*, 6/1985, str. 640. (SJM = godišnje anketiranje „Slovenskega javnega mnenja“.)

Opadanje religioznog praktíciranja u SR Njemačkoj (1963–1980)⁴¹

Dob	1963	1967/69	1973	1976	1980
16–29	52 %	40 %	19 %	21 %	16 %
30–44	51 %	42 %	30 %	27 %	20 %
45–59	56 %	53 %	41 %	41 %	36 %
60 +	64 %	62 %	54 %	51 %	51 %

Primjer stabilnosti i laganog rasta religioznog praktíciranja kod nas (Slovenija: srednjoškcolci–četvrtuškolci, tj. mladi oko 18 godina)⁴²

	1968	1981
Redovito ili često sudjelujem na misi	28 %	26 %
Sudjelujem samo na velike blagdanе	10 %	23 %
Ne sudjelujem nikada	62 %	51 %

Uspoređujući *religiozno praktíciranje mladih* i odraslih kod nas s religioznim praktíciranjem mladih i odraslih u *Zapadnoj Evropi*, mogli bismo ustvrditi:

- Ako bi Slovenija bila reprezentativna za katolički dio stanovništva u Jugoslaviji, kod nas bi prosjek onih koji praktíciraju redovito i povremeno bio nešto niži od evropskog prosjeka. Vjerojatno bi se moglo reći da kod nas redovito praktícira oko 20–25 % katolika (evropski je prosjek 25 %), a povremeno oko 30–35 % (evropski je prosjek 37 %). Onih koji nikada ili gotovo nikada ne praktíciraju među našim bi katolicima bilo oko 40–50 %.
- Mladi kod nas vjerojatno redovito i povremeno praktíciraju u nešto većem postotku nego mladi u Zapadnoj Evropi (riječ je i ovdje o mladima iz naših krajeva s pretežno katoličkim stanovništvom). Evropski prosjek među mladima koji redovito praktíciraju iznosi 15 %, a među onima koji praktíciraju jednom mjesečno iznosi 25 %. Kod nas bi taj prosjek mogao izgledati ovako: mladih katolika koji redovito praktíciraju ima oko 15–20 %, a onih koji neredovito praktíciraju ima oko 25–30 %. Onih koji nikada ne praktíciraju (ili praktíciraju vrlo rijetko) među mladima bi kod nas bilo oko 50–60 %.
- Po religioznom nepraktíciranju naši bi mladi katoličkog podrijetla, dakle, bili najslabiji mladima u Danskoj, V. Britaniji i Francuskoj (u Danskoj nikada ne praktícira 53 % mladih, u V. Britaniji 59 %, u Francuskoj 63 %).

Najsazetije možemo, dakle, reći da su *naši mladi* vrlo *slični evropskoj mladeži* s obzirom na *religioznost, pripadnost Crkvi* i *religiozno praktíciranje*: mladih religioznih u Jugoslaviji ima oko 35 % (s time da ih u krajevima katoličke tradicije ima oko 50 %), onih koji se smatraju pripadnicima Crkve ima oko 85 %, onih koji redovito praktíciraju ima oko 15–20 %, neredovito oko 25–30 %, a koji nikada ne praktíciraju (ili gotovo nikada) ima oko 50–60 %.⁴³

41 Ovdje je riječ samo o religioznom praktíciranju katolika u SR Njemačkoj. Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 20.

42 Usp. M. Kerševan, nav. dj., str. 641.

43 Aproximativne procjene o prosjeku religioznog praktíciranja mladih i odraslih kod nas temelje se istodobno na nekim sociološkim istraživanjima i na neposrednom uvidu u život i djelovanje katoličkih župskih zajednica. – Usp. također bilješke 31, 32 i 36.

Jedno od najvažnijih pitanja za nas je, svakako, pitanje *što najviše utječe na religioznost, vezanost uz Crkvu i religioznu praksu*. Sociološka istraživanja u tom pogledu potvrđuju ispravnost zaključaka dobivenih na temelju neposrednih uvida pastoralnih djelatnika: na religioznost, vezanost uz Crkvu i religioznu praksu mladih *najviše utječe obitelj*. Prisutnost odnosno odsutnost *obiteljskog religioznog ozračja* u tome imaju odlučujuću ulogu. Među ostalima, to potvrđuju *Istraživanje evropske zajednice 1982.* i jedno *belgijsko istraživanje iz 1983.* Iz ovog posljednjeg istraživanja navodimo *dva primjera*.

Utjecaj obiteljskog religioznog konteksta na prenošenje religioznih vrijednosti (Belgija 1983)⁴⁴

Otac je:	Mladi su postali:			
	vjernik koji prakticira	vjernik koji ne prakticira	ne vjeruje ali privržen	nije privržen ili je protivan
vjernik koji prakticira	46,8 %	28,6 %	11,5 %	6,8 %
vjernik koji ne prakticira	13,6 %	48,2 %	18,4 %	16,7 %
ne vjeruje, ali privržen rel. tradiciji	8,1 %	21,00 %	37,1 %	33,9 %
nije privržen ili je protivan religiji	5,6 %	10,1 %	13,5 %	69,7 %

Majka je:	Mladi su postali:			
	vjernik koji prakticira	vjernik koji ne prakticira	ne vjeruje, ali privržen	nije privržen ili je protiv
vjernik koji prakticira	44,7 %	28,8 %	12,3 %	8,4 %
vjernik koji ne prakticira	8,6 %	46,8 %	20,6 %	22,3 %
ne vjeruje, ali privržena rel. tradiciji	7,8 %	23,5 %	33,3 %	33,4 %
nije privržena ili je protivna religiji	1,6 %	9,5 %	6,3 %	82,5 %

Iz navedenih i nekih drugih primjera možemo *zaključiti*:⁴⁵

- Djeca (mladi) većinom slijede religiozne stavove oca i majke. Osobito se povode za njihovim negativnim stavovima prema religioznosti. Tako, ako je otac protivan vjeri, 69,7 % djece slijedi njegov primjer, a ako je majka protivna, čak 82,5 %

44 J. Kerkhofs te podatke donosi u nav. dj., str. 21, a preuzeo ih je iz R. Rezsöházy, *Les jeunes: un profil social, politique et religieux*, Louvain-la-Neuve, Service de diagnostic social, 1983, str. 73–74.

45 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 21–22.

djece prihvaća isti stav. (No, ipak napominjemo da su rezultati iz jednog istraživanja u Belgiji 1977. nešto drugačiji: mladi su se, prema tom istraživanju, nešto više povodili za pozitivnim negoli za negativnim stavovima svojih roditelja s obzirom na religioznost).

- Mladi koji ne slijede stavove svojih roditelja više tendiraju prema nevjerovanju ili prema odvajanju od Crkve.
- Kad roditelji nisu religiozni ili ne prakticiraju, mladi imaju minimalne šanse da se drugačije postavе.
- Ako su roditelji religiozno angažirani, mladi su također skloni da se na sličan način angažiraju.
- Ako otac često moli, vrlo velik postotak mladih čini to isto (prema jednom istraživanju preko 70 %). Ako majka često moli, to čini još veći postotak mladih (prema istom istraživanju preko 85 % mladih).
- Kada otac shvaća vjeru kao najvažniju vrijednost, većina mladih vjeruje i prakticira vjeru (prema jednom istraživanju preko 70 %).
- Religioznom oblikovanju mladih pridonosi i opća atmosfera u obitelji. Utvrđeno je, naime, da je većina mladih koji vjeruju i koji prakticiraju vjeru imala sretno djetinjstvo, a većina onih koji ne vjeruju imala je nesretno djetinjstvo.⁴⁶

Intenzitet religioznog uvjerenja i primjer roditelja glavni su, dakle, faktori u oblikovanju *religioznih stavova mladih*. Osim toga, na sveukupno religiozno oblikovanje djece i mladih uvelike utječe *opće ozračje u obitelji*.

d) Mladi i kršćanska vjera

Za kršćansku je vjeru karakteristična, među ostalim, *vjera u osobnoga Boga i vjera u uskrснуće*.

U *evropskim* i u nekim *našim istraživanjima* ima podataka prema kojima se može zaključiti kako se *mladi* postavljaju prema vjeri u osobnoga Boga i uskrснуće. Doduše, valja biti oprezan pri tumačenju tih podataka – osobito zato što u njima nije bilo pitanja o vjeri u „uskrснуće”, nego su pitanja bila postavljena o vjeri u „raj” i u „život poslije smrti” – ali oni ipak mogu biti indikativni.⁴⁷

S obzirom na *vjeru u osobnoga Boga* i *uskrснуće* (odn. život poslije smrti), možemo ustvrditi o *mladima Zapadne Evrope*:

- Što je dob mlada, manji postotak ispitanika tvrdi da vjeruje u Boga, osobito u osobnoga Boga. Bog bi, dakle, za mlade bio manje važan nego za odrasle i starije.

⁴⁶ J. Kerkhofs u nav. dj., str. 22, među ostalim, o tome navodi i rezultate jednog istraživanja Allensbacherova Instituta (1979) U tom je istraživanju postavljeno pitanje: „Bi li imao pravo onaj tko bi o vama rekao da ste sretna osoba?” Najveći postotak potpuno pozitivnih odgovora dobiven je od ispitanika koji su živjeli u obiteljskom ozračju koje je bilo vrlo religiozno (47 %), a najmanji postotak od onih koji su živjeli u obiteljskoj sredini bez ikakve vjere (23 %). Rezultate toga istraživanja Kerkhofs je preuzeo iz R. Kocher. *Abwendung von der Kirche. Eine demoskopische Untersuchung über Jugend und Religion*, u *Herder-Korrespondenz*, n° 9, 1981, str. 445.

⁴⁷ Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 23 ss.

- Među ženama (djevojkama, odraslima i starijima) veći je postotak onih koji vjeruju u Boga (i u osobnoga Boga) nego među muškarcima. Za žene je, dakle, Bog važniji nego za muškarce.
- U Zapadnoj se Evropi posljednjih dvadesetak godina istodobno zapaža opadanje vjere u osobnoga Boga te stabilnost, čak i lagani rast, vjere u život poslije smrti.
- Što je dob mlada, manji je postotak onih koji vjeruju u život poslije smrti, u dušu, u raj, pakao ili u davla. Ipak, valja napomenuti da je postotak muškaraca svih dobi koji vjeruju u život poslije smrti gotovo isti (prema Evropskom istraživanju 1981 između 32 i 40 %).
- Kod ženskih ispitanika postotak je onih koji vjeruju u život poslije smrti veći nego kod muškaraca (između 43 i 58 %).

Primjere za iznesene tvrdnje nalazimo u Evropskom istraživanju 1981 i u nekim istraživanjima u Nizozemskoj.

Primjer o vjeri u osobnoga Boga i u život poslije smrti.

(Evropsko istraživanje 1981)⁴⁸

	Evr. prosjek	18–24	25–34	55–64	65–74
Vjeruju u Boga	75 %	57 % m. 66 % ž.	56 % m. 72 % ž.	74 % m. 88 % ž.	82 % m. 89 % ž.
Vjeruju u osobnoga Boga	32 %	21 % m. 25 % ž.	21 % m. 29 % ž.	32 % m. 44 % ž.	37 % m. 47 % ž.
Vjeruju u život poslije smrti	43 %	34 % m. 43 % ž.	32 % m. 46 % ž.	38 % m. 55 % ž.	40 % m. 58 % ž.
Vjeruju u dušu	58 %	46 % m. 53 % ž.	43 % m. 56 % ž.	52 % m. 72 % ž.	61 % m. 72 % ž.
Vjeruju u raj	40 %	24 % m. 34 % ž.	25 % m. 39 % ž.	38 % m. 54 % ž.	46 % m. 59 % ž.
Vjeruju u pakao	23 %	14 % m. 17 % ž.	15 % m. 19 % ž.	22 % m. 34 % ž.	27 % m. 35 % ž.

Primjer o opadanju vjere u osobnoga Boga te o stabilnosti i laganom rastu vjere u život poslije smrti

(na temelju istraživanja u Nizozemskoj 1966–1979)⁴⁹

	17–24 1966–1979	25–34 1966–1979	35–49 1966–1979	50–64 1966–1979	65 + 1966–1979
Vjeruju u osobnoga Boga	49 %–23 %	50 %–28 %	45 %–35 %	49 %–45 %	47 %–42 %

⁴⁸ Usp. nav. dj., str. 18.

⁴⁹ Usp. nav. dj., str. 23. J. Kerkhofs je te podatke preuzeo iz *Opnieuw. God in Nederland*, u *De Tijd*, Amsterdam, 1979, str. 200.

Vjeruju u Višu silu	32 %–41 %	33 %–43 %	37 %–41 %	38 %–37 %	32 %–37 %
Ne znaju što misliti	16 %–26 %	13 %–20 %	13 %–16 %	11 %–10 %	14 %–11 %
Ne vjeruju ni u Boga ni u Višu silu	3 %–11 %	4 %–9 %	5 %–8 %	2 %–9 %	7 %–10 %
Vjeruju u život poslije smrti	37 %–37 %	34 %–40 %	39 %–39 %	32 %–43 %	30 %–52 %
Ne znaju što misliti	8 %–19 %	9 %–16 %	7 %–17 %	9 %–19 %	13 %–21 %
Ne vjeruju u život poslije smrti	55 %–44 %	57 %–44 %	54 %–44 %	59 %–37 %	57 %–27 %

Navedene rezultate, razumljivo, valja ozbiljno uzimati u obzir, ali ne treba previdjeti činjenicu da su neki od njih u *stanovitoj suprotnosti* s dobivenim rezultatima na neka druga pitanja. Tako je, na primjer, dosta veći prosjek onih koji su izjavili da „vjeruju u Boga” (75 %) nego prosjek onih koji su izjavili da su „religiozni” (svega 63 %). Zanimljivo je da je postotak mladih (18–24 god.) koji „vjeruju u Boga” izrazito veći (61,5 %) od postotka mladih koji su „religiozni” (svega 45 %). Pri tumačenju dobivenih rezultata o niskom postotku onih koji vjeruju u osobnoga Boga i u život poslije smrti, treba imati također na umu da je često, vjerojatno, riječ o *neprihvatanju* stanovite „slike” o „osobnom Bogu, odnosno „slike” o „životu poslije smrti. Nepoznavanje kršćanske vjere u tom pogledu (čemu sigurno pridonose nedostatan i neprikladan govor o otajstvu osobnoga Boga i otajstvu Kristova i našega uskrsnuća), vrlo je vjerojatno jedan od važnih razloga njezina neprihvatanja.

Radi usporedbe naših mladih s mladima iz Zapadne Evrope s obzirom na postavljanje prema *kršćanskoj vjeri u osobnoga Boga*, donosimo rezultate iz jednog istraživanja u Sloveniji.

Primjer o vjeri u Boga ili u Višu silu (Slovenija: SMJ 1980)⁵⁰

	18–25	25–30	31–40	41–50	51–64	64 +	ukupno
Vjeruje u Boga	16 %	12 %	20 %	26 %	33 %	47 %	25 %
Vjeruje u Višu silu	23 %	34 %	29 %	36 %	23 %	27 %	29 %
Ne vjeruje	60 %	52 %	48 %	37 %	41 %	25 %	44 %
Bez odgovora	1 %	2 %	3 %	1 %	3 %	1 %	2 %

Prema tim podacima, kod nas bi postotak mladih koji vjeruju u osobnoga Boga (vjera u Boga za razliku od vjere u Višu silu) bio dosta niži od postotka mladih u

⁵⁰ Usp. M. Kerševan, nav. dj., str. 640.

Evropi (16 % : 23 %). No, ako pretpostavimo da se u nas posljednjih godina pojavljuje stanovit rast religioznosti i vjere u kršćanskom smislu, onda bismo mogli reći da su *naši mladi* u postavljanju prema kršćanskoj vjeri u osobnoga Boga *slični mladima u Zapadnoj Evropi*.

II. NEKI ZAKLJUČCI I NEKE SUGESTIJE ZA PASTORALNI RAD S MLADIMA

Pitali smo se o vrijednostima današnjih mladih, htjeli smo malo bolje vidjeti što je *današnjim mladima* posebno *važno*, a što im je manje *važno*. Pri tom smo nastojali uočiti u čemu smo *slični* današnjoj mladoj generaciji i u čemu smo *različiti* od nje. Zato što smo se zapravo pitali o *budućnosti* našega društva i naše Crkve, o budućnosti prema kojoj možemo ići s dovoljno povjerenja jedino ako *zajedno* idemo, vodeći trajno brigu o tome što je drugome *važno* i nastojeći svjedočiti drugome o onome što je nama *dragocjeno*.

Pitajući se, zapravo, o tome *kamo ide naše društvo* i *kamo ide naša Crkva* – kamo idu naši mladi i mi zajedno s njima – imali smo na umu da je bolje polaziti od relativno sigurnih *činjenica* negoli samo od svojih *želja* i svojih *strahova*. Da ne bismo olako podlegli i onako urođenoj nam sklonosti da „manipuliramo“ mladima, u nastojanju da pronađemo prikladne pedagoške, pastoralne i političke „terapije“ i „strategije“ u pristupu mladima.

Središnja vrijednost koju otkrivamo kod današnjih mladih – kroz sličnosti i različitosti s odraslima – jest *OSOBA* i to *moja osoba*. Uz tu su središnju vrijednost vezane mnoge druge vrijednosti kojima mladi danas pridaju osobitu važnost: *osobna sreća*, *sigurnost*, *mir*, *sloboda* (sloboda mišljenja, odlučivanja i djelovanja), *ostvarivanje sebe*, *sudjelovanje* (s tim u vezi odgovarajuće *zapostavljanje*), *kritičnost* (osobito prema institucijama ali pretežno *bez agresivnosti* i traženja *revolucije*), *autentična međusobna komunikacija*, *imaginacija* i *kreativnost* u mišljenju, izražavanju i djelovanju, *slobodno vrijeme* (s tim u vezi traženje što slobodnijeg i osobnijeg izražavanja u različitim oblicima *zabave*), *želja za što osobnijim iskustvom* u traženju *duhovno-religiozne dimenzije*.

OBITELJ je za današnje mlade također jedna od središnjih vrijednosti, osobito kao privilegirano mjesto gdje se mogu ostvarivati (ili bi se mogli ostvarivati) kao *sretne* i *slobodne* tj. *uspjele*, *osobe*.

ZAJEDNICA je isto tako veoma važna današnjim mladima. No, takva zajednica koja im omogućuje ostvarivanje navedenih vrijednosti. – U vezi s time napominjemo da se današnji mladi prema *Crkvi* (kao instituciji i kao zajednici) postavljaju *kritički*, ali valja također napomenuti da Crkva ne pripada među institucije prema kojima mladi imaju najmanje povjerenja. Inače, mladi u visokom postotku izražavaju svoju pripadnost Crkvi, iako ne prihvaćaju neke vidove njezina života i djelovanja ili su distancirani prema njima. – Mladi, svakako, posebnu važnost pridaju *grupama* i *zajednicama* – izvan Crkve i u Crkvi – u kojima se mogu ostvarivati kao *osobe*.

S obzirom na *MORAL* u današnjih se mladih očituje relativno velika *nesigurnost* i dosta visok stupanj *permisivnosti*. U mladih je danas isto tako uočljiva sklonost *individualizmu* i *subjektivizmu*. No, u interpretaciji tih pojava, kako smo već istaknuli, valja se čuvati jednostranosti i drugih pretjerivanja. Pri tom treba posebnu pozornost svratiti na činjenicu da su te pojave istodobno i znak osjetljivosti mladih za *vrijednosti osobe*. Osim toga, valja imati na umu da se dubljom analizom uzroka izrazitije sklonosti današnjih mladih *narcističkom individualizmu* i *subjektivizmu* otkriva da su tome, velikim dijelom, „krivi” *odrasli*: osobito zato što su stvorili i što stalno stvaraju *potrošački mentalitet* (koji uvelike pogoduje podržavanju i produbljivanju egocentrične težnje za neposrednim i nezasitnim zadovoljavanjem vlastitih potreba i želja), i zato što vrlo često „*demisioniraju*” od svoje odgojne uloge (ne „*usuđuju se*” biti odrasli, drugačiji, u svom pedagoškom i drugim odnosima s mladima).

S obzirom na *RELIGIOZNOST*, u *svijetu* se još uvijek opaža *opadanje* broja *religioznih*, osobito onih koji *kršćanski vjeruju* i *kršćanski žive*. U *nas* je taj *proces* opadanja za sada možda *zaustavljen* ili se čak pojavljuje *obrnut proces*. U svakom slučaju, s evangelizacijskog i s pastoralnog stajališta, zabrinjavajuće je *velik postotak mladih*, u svijetu i kod nas, *nereligioznih* (oko 20–50 %, ovisno o sredinama), *indiferentnih* (otprilike isti postotak), onih koji *nikada ne prakticiraju* (oko 30–60 %) te onih koji *ne poznaju* ili *ne prihvaćaju* neke najspecifičnije vidove *kršćanske vjere* (npr., vjeru u osobnoga Boga i vjeru u uskrsnuće). – No, valja ipak istaknuti da u današnjih mladih još uvijek postoji *velik postotak* onih koji se smatraju *pripadnicima Crkve* (oko 80 %), što se može protumačiti i kao stanovit interes za kršćansku vjeru. Osim toga, postaje sve očitije da većina mladih, koji se zanimaju za religioznu dimenziju čovjekova života, u *vjeri* traži što *osobniji* i *kreativniji pristup*. U nekih se mladih, u svijetu i kod nas, također zapaža sve *veća osjetljivost za duhovno-religioznu dimenziju* općenito (ipak, pri interpretaciji toga zapažanja ne valja previdjeti ambivalentnost nekih očitovanja duhovno-religioznih težnji suvremene mladeži).⁵¹

Što bismo dakle, na temelju iznesenih konstatacija o vrijednostima mladih danas, mogli *sugerirati* s obzirom na autentičniju *evangelizaciju* i *pastoralni rad* naše Crkve s mladima općenito? Ne ulazeći ovdje ni u kakve pojedinosti (one su predmet drugih izlaganja na ovome Tjednu) općenito bih predložio osobito ovo:

1) Trebalo bi konačno mnogo *hrabrije* i *kreativnije* u evangelizacijskom i cjelokupnom pastoralnom radu uzimati u obzir *individualnost svake osobe* u njezinoj posebnosti i neponovljivosti. Iz toga, na primjer, slijedi da *evangelizaciju* valja shvaćati i ostvarivati doista kao *stvaralački komunikacijski čin*, kao stvaralačko događanje u kojemu *sudjeluju svi*: i evangelizatori i evangelizanti. Zapravo, evangelizaciju mladih treba shvaćati i, još više, ostvarivati kao *stvaralački proces* u kojemu kao evangelizatori i kao evangelizanti sudjeluju i *mladi* i *odrasli* sa svim svojim *individualnim kvalitetama*, sa svim svojim posebnostima na spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini.

51 Pri sažimanju zaključaka o karakterističnim vrijednostima današnjih mladih, najviše sam se služio navedenim djelima J. Stoetzela (osobito str. 291 ss.) i J. Kerkhofsa (osobito str. 25 ss.).

U vezi s time treba istaknuti važnost stvaranja *autentičnih i kvalitetnih međuosobnih* općeljudskih i vjerničkih *odnosa* u različitim manjim *grupama* i *zajednicama* (vjeronaučnim, duhovno-molitvenim, karitativnim i drugima) unutar *šire* kršćanske (župske) *zajednice*.

2. *Odrasli* trebaju da u odgojnom, evangelizacijskom i cjelokupnom pastoralnom radu djeluju doista *kao odrasli*, kao *drugačiji* od mladih, *ne „demisionirajući“* od svoje specifične uloge. Mladi, naime, od odraslih očekuju da budu ono što jesu, a *ne njihove kopije*, žele da im budu doista *sugovornici* i „*suradnici*“ koji im *imaju što reći*, i od kojih *imaju što naučiti*. Mladi žele da im odrasli, prihvaćajući ih onakvima kakvi jesu, osobito *svjedoče* o svom *prijedenom putu* i o svom *gledanju* kako valja *nastaviti* daljnji dio *životnog puta*.

Neki stoga smatraju da je jedan od glavnih uzroka suvremene *krize mladih* i *krize* nekih dimenzija *suvremenoga društva* općenito, zapravo *kriza odraslih*. Mladi, usprkos svojoj kritičnosti prema odraslima, očekuju od odraslih da budu *zahtjevni* prema njima. Mladi bi htjeli *stvaran i kreativan „dijalog“* (koji uključuje i sučeljavanje) s *odraslima* kao *različitima*, a ne konformističko povlađivanje i podilaženje mladima.

3. Najveću brigu u evangelizaciji i pastoralu općenito treba posvećivati *obitelji*, osobito *mlađim obiteljima*, tj. mlađim odraslima između 25–40 godina. Činjenica je da se *odrasli te dobi* (osobito zbog obiteljskih, profesionalnih i društveno-političkih obaveza) *najviše udaljuju od Crkve*, naročito od religiozne prakse. A upravo oni imaju *najveći utjecaj* na *prenošenje* ili neprenošenje *vrjednosti* na mlađe generacije te na *kreiranje* ili nekreiranje *novih vrjednosti*.

Treba dakle preispitati što se u cjelokupnom pastoralnom djelovanju u našim župskim i drugim zajednicama smatra važnijim što manje važnim. *Evangelizaciji* i pastoralu *mlađih obitelji* treba, svakako, dati jedno od *najvažnijih mjesta*.⁵²

4. Treba mnogo *hrabrije* i *kreativnije* oživljavati i produbljivati *svijest o pozivu* i *misiji* vjernika *laika* u Crkvi i u društvu. I treba isto tako hrabro i s mnogo inventivnosti pronalaziti *stvarne mogućnosti* za *angažman laika* u različitim oblicima života i djelovanja *kršćanske zajednice* (suodgovornost i osobno sudjelovanje u evangelizaciji, u liturgijskim i drugim molitvenim slavljinama, u karitasu i drugim oblicima bratskog služenja u kršćanskoj zajednici i u društvu, u animiranju, izgradnji i vođenju kršćanske zajednice). No, da bi *vjernici laici* postali duboko svjesni svoga kršćanskoga poziva i svoje misije u kršćanskoj zajednici i u društvu, te da bi postigli dostatnu sigurnost i „*hrabrost*“ za kreativno preuzimanje vlastite uloge, prijeko im je potrebno omogućiti odgovarajuću *redovitu* i *trajnu kršćansku formaciju* tijekom svega njihova života, osobito u *evangelizacijsko-katehetskom* i drugim oblicima *pastoralnoga rada s mladima*. O tome uvelike ovisi *budućnost Crkve* u svijetu i u nas. I, smijemo tako reći, o tome, bar neizravno, uvelike ovisi *budućnost evropskog* i našega *društva*.⁵³

52 Usp. J. Kerkhofs, nav. dj., str. 27.

53 Usp. ibidem.

5. U cjelokupnom *evangelizacijsko-katehetskom radu s mladima* najveću brigu treba posvećivati *pronalaženju i stvaranju novoga govora vjere*. Imajući, dakako, na umu da je pronalaženje i stvaranje novoga govora vjere – kako ističu naši biskupi u dokumentu „Radosno naviještanje i odgoj u vjeri” – moguće jedino ako se ono ne shvaća kao izvanjsko prilagođivanje suvremenom govoru, nego kao „tkanje” („tekst”!) što se stvara u *autentičnom i stvaralačkom međuosobnom komuniciranju* najdubljih *općeljudskih i vjerničkih pitanja i iskustava*.⁵⁴

S tim u vezi valja istaknuti da je danas, više nego ikada, potrebno pronalaziti i uspostavljati *nove i raznolike putove i konkretne modele evangelizacije i kateheze s mladima*. Takve putove i modele koji će *mladima* doista omogućiti osobno i raznoliko *stvaralačko izražavanje* i, time, *stvaralačko komuniciranje sa sobom, s drugima, sa svijetom i s Bogom*. Osobno mislim da među takve prikladne i efikasne putove i konkretne evangelizacijsko-katehetske modele za rad s mladima na poseban način pripadaju: *redovit i sustavan vjeronaučni rad s mladima* u kojemu se mladima omogućuje stvaralačko međuosobno komuniciranje te izravno i stvaralačko komuniciranje s mnogostrukim utemeljiteljskim izvorima kršćanskog vjerničkog iskustva (na primjer, s biblijskim, liturgijskim i otačkim tekstovima), tj. *redovit i sustavan vjeronaučni rad* kojim se mladima omogućuje stjecanje i razvijanje *stvaralačkih općeljudskih i vjerničkih sposobnosti* (tome uvelike mogu pridonijeti cjelokupan stil komuniciranja i kvalitetni vjeronaučni udžbenici i drugi mediji komuniciranja); *povremeni jednodnevni ili višednevni susreti i „seminari”* za početnu evangelizaciju te za dublju, sustavniju i cjelovitiju *kršćansku formaciju mladih* (na kojima, razumljivo, isto tako treba posebnu pažnju posvećivati stvaralačkom osobnom izražavanju i međuosobnom komuniciranju); *sudjelovanje mladih* u životu i djelovanju *manjih grupa i zajednica* unutar šire kršćanske zajednice (imajući, dakako, na umu ambivalentnost svojstvenu grupama „karizmatске” tendencije i onu koja je svojstvena grupama „kritičke” orijentacije, te nastojeći razvijati duh otvorenosti i pravoga zajedništva koje se gradi u poštivanju različitosti unutar katoličkog jedinstva); *aktivno i kreativno sudjelovanje* i stvarna *suodgovornost* u svim vidovima života i djelovanja *župske zajednice* (čime se najuspješnije ostvaruje glavni cilj svega evangelizacijsko-katehetskoga rada: uvođenje u vjeru i život kršćanske zajednice).

Na kraju bih, *umjesto zaključka*, iznio još samo jednu napomenu. Kaže se: „Tko ima mlade, ima budućnost.” Ernst Bloch je obrnuo taj izričaj pa je rekao:

54 Usp. katehetski dokument biskupa Jugoslavije *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, KS, Zagreb, br. 39. – O problematici stvaranja novoga govora vjere u evangelizacijsko-katehetskom radu usp. prilog Milana Šimunovića *Kateheza i katehetski govor*, u *Kateheza*, KSC, Zagreb, 4/1984, str. 37–44, i priloge Josipa Baričevića: *Obnova religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi*, u *Bogoslovska smotra*, Zagreb, LIV, 1/1984, osobito str. 54–55; *Renouveau de la catéchèse en Yougoslavie*, u *Lumen Vitae*, Bruxelles, XL, 1/1985, osobito str. 95 s., 98 (engleska verzija istoga priloga: *Catechetical Renewal in Yugoslavia*, u engl. izdanju *Lumen Vitae*, XL 3/1985); *Kateheza kao trenutak inkulturacije*, u *Bogoslovska smotra*, LV, 3–4/1985, str. 425–429; *Tipovi komunikacije u katehezi*, u *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*. Zbornik radova V. Katehetske ljetne škole, KS, Zagreb, 1977, osobito str. 177 ss.; *Audiovizualni govor i vjera*, u *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici*. Zbornik radova IV. Katehetske ljetne škole, KS, Zagreb, str. 335–343.

„Tko ima budućnost, ima mlade.”⁵⁵ Mi bismo, možda, radije rekli: „*S mladima ćemo zajedno „imati” budućnost*, ako se trajno budemo *odricali* pretjerane želje da je „*imamo*”. Drugim riječima, ako zajedno s mladima budemo nastojali što „*poštenije*” i što *kvalitetnije* „*biti*” i „*djelovati*” u *sadašnjosti*. Kao ljudi i kao vjernici.

Današnji mladi nisu, doduše, toliko kritični i revolucionarni kao njihovi prethodnici šezdesetih godina. No, smijemo pouzdano tvrditi da su *današnji mladi* *doista u potrazi za kreativnom humanošću i kreativnim kršćanstvom*. Mnogi se mladi danas žele stvarno uključiti – iako su razočaraniji i manje vjeruju u neograničen materijalni i druge oblike napretka čovječanstva – u izgradnju *kulture* i *civilizacije ljubavi*. No, o tome će biti riječi u posebnoj izlaganju i, zapravo, u cjelokupnom radu ovoga Teološko-pastoralnoga tjedna.

VALEURS DES JEUNES D'AUJOURD'HUI

Approches sociologique, psychologique et pastorale

Dans une première partie de cet apport, l'auteur constate d'abord – en se référant aux résultats des recherches positives effectuées en Europe et en Yougoslavie – qu'il existe aujourd'hui une stabilité remarquable entre les générations par rapport à un grand nombre de valeurs. Pour toutes les générations, une grande importance gardent toujours, entre autres, les valeurs suivantes: la famille comme un lieu privilégié de l'épanouissement et du bonheur personnels, le décalogue (surtout les sept préceptes concernant des relations humaines) comme la base éthique de la vie individuelle et sociale, la liberté, l'égalité, l'honnêteté, l'attitude critique par rapport à l'autorité et à la tradition, la paix, la protection de l'environnement, le plein emploi... Ni les jeunes ni les vieux ne s'intéressent pas beaucoup à la politique et la majorité d'entre eux ne souhaite pas une révolution, mais plutôt une évolution.

En se référant toujours aux recherches positives, l'auteur constate ensuite les différences entre les jeunes et les adultes par rapport à certains domaines de valeurs. Les différences les plus manifestes concernent surtout les domaines de valeurs suivants: la sexualité, les relations à l'intérieur de la famille, les loisirs, les attitudes et les comportements qui ont rapport avec le sens civique, avec la religion et avec l'Eglise. Chez les jeunes, la tendance à un individualisme et à une permissivité plus accentués dans ces domaines est évidente. Cependant, il est nécessaire, dans une interprétation plus nuancée, de voir aussi des aspects plus positifs de ce phénomène: notamment une sensibilité plus profonde pour les valeurs de la personne auprès des jeunes d'aujourd'hui.

Pour ce qui concerne les attitudes et les comportements par rapport à la religiosité, à l'adhésion à l'Eglise, à la pratique religieuse et à la foi spécifiquement chrétienne, on constate une grande ressemblance entre les jeunes de l'Europe occidentale et les jeunes de provenance catholique ou yougoslavie: entre 35 % et 50 % de jeunes se disent „religieux”, à peu près 80 % de jeunes appartiennent à une des Eglises chrétiennes, 15–20 % de jeunes pratiquent régulièrement, 50–60 % de jeunes ne pratiquent jamais, à peu près 20–30 % de jeunes croient en un Dieu personnel, 35–50 % de jeunes croient à une vie après la mort.

Dans une seconde partie, l'auteur fait une synthèse des valeurs les plus caractéristiques des jeunes d'aujourd'hui et donne quelques propositions et quelques suggestions plus concrètes pour l'évangélisation et la pastorale avec les jeunes.

La valeur centrale est la personne avec une variété de valeurs qui lui sont rattachées: le bonheur personnel, la sécurité, la paix, la liberté, la réalisation de soi, la participation personnelle, l'attitude critique face aux institutions et à la tradition (mais sans exiger des ruptures révolutionnaires), la communication interpersonnelle authentique, l'imagination et la créativité, les loisirs, les expériences personnelles dans une recherche de la dimension spirituelle et religieuse. La famille et la communauté sont aussi les valeurs essentielles pour les jeunes d'aujourd'hui (comme des lieux privilégiés pour la réalisation de soi et pour la réalisation d'une communication interpersonnelle authentique). – Dans les domaines de la sexualité, des relations à l'intérieur de la famille et de bien d'autres valeurs morales, les jeu-

nes montrent une tendance à l'individualisme narcissique, mais, en même temps, ils montrent aussi une sensibilité accentuée à l'approfondissement de la qualité des relations interpersonnelles dans ces domaines de valeurs. – Par rapport à la religion, on constate chez les jeunes en Yougoslavie (depuis 1978) une stabilité et même une légère croissance du pourcentage de croyants et de pratiquants.

Pour l'évangélisation et la pastorale avec les jeunes d'aujourd'hui en général, l'auteur souligne et développe des propositions et des suggestions suivantes:

- 1 Dans l'évangélisation et dans toute action pastorale avec les jeunes, il est nécessaire de tenir compte – de manière beaucoup plus courageuse et plus créatrice – de l'individualité irréductible de chaque personne. En conséquence, l'évangélisation des jeunes doit être conçue et réalisée comme un acte (processus) créateur de communication où participent tous les jeunes, avec leurs qualités uniques (recherche de l'expérience des relations interpersonnelles authentiques dans de petits groupes et de petites communautés de différents types à l'intérieur des communautés chrétiennes plus larges, est une des manifestations les plus normales d'une telle conception de l'évangélisation).
- 2 Il est également nécessaire que les adultes – dans toute leur action pédagogique, évangélisatrice et pastorale – ne „démisionnent” pas de leur rôle spécifique. Ce que les jeunes attendent et exigent des adultes, c'est qu'ils „osent” d'être ce qu'ils sont: adultes, différents des jeunes. C'est la condition essentielle pour qu'un „dialogue” réel et créateur puisse être instauré entre les jeunes et les adultes (dans une certaine mesure, la crise des jeunes d'aujourd'hui est une des conséquences de la crise des adultes).
- 3 Une attention plus spéciale et plus efficace doit être consacrée, dans l'ensemble de la pastorale, à l'évangélisation des jeunes familles (des jeunes adultes de 25–40 ans). Car, les adultes de cet âge, qui s'éloignent le plus de la religion et de l'Eglise, jouent un rôle déterminant dans la transmission des valeurs aux générations plus jeunes.
- 4 Une des tâches les plus urgentes dans la pastorale avec les jeunes, est la promotion d'une formation chrétienne des laïcs, courageuse et créatrice, qui leur permettrait vraiment de se rendre compte de leur vocation et de leur mission dans l'Eglise et dans le monde. L'avénir de l'Eglise il est évident, dépend de la conscience des laïcs de leur vocation et de leur mission, et, bien sûr, de la qualité de leur engagement concret.
- 5 Dans l'évangélisation et la catéchèse des jeunes, la préoccupation la plus fondamentale doit être la création d'un nouveau langage de la foi. En tenant compte de ce que les évêques de Yougoslavie soulignent dans leur document catéchétique de base (de 1983): dans la création d'un nouveau langage de la foi, il ne s'agit pas d'une adaptation extérieure et superficielle au langage de nos contemporains, mais d'un „tissage” qui se crée dans une communication authentique et créatrice des questions et des expériences, humaines et chrétiennes, les plus profondes (cf. n° 39 du document). Pour stimuler ce processus de création d'un nouveau langage de la foi – où les jeunes doivent pouvoir participer de manière active et créatrice – il est nécessaire de continuer à chercher et de promouvoir des voies et des modèles concrètes d'une „nouvelle évangélisation” et d'une „nouvelle catéchèse”.